

การติดตามงานและการมอบนโยบาย
การขับเคลื่อนยุทธศาสตร์อยู่ดีมีสุขระดับจังหวัดปี 2551
ของ รองนายกรัฐมนตรี (นายโฆสิต ปั้นเปี่ยมรัษฎ์)
ณ ศาลากลางจังหวัดขอนแก่น วันที่ 12 กันยายน 2550

การติดตามงานการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์อยู่ดีมีสุขระดับจังหวัดครั้งนี้เป็นครั้งที่สองที่ได้มาพบท่านทั้งหลาย การดำเนินงานยุทธศาสตร์อยู่ดีมีสุขระดับจังหวัดที่ผ่านมาหลายฝ่ายเห็นว่าเป็นเรื่องที่น่าพอใจต้องทำต่อเนื่อง ส่วนหนึ่งบอกว่าถ้าจะทำต่อจะต้องปรับปรุง ซึ่งในเรื่องหลักๆ ที่ปรับปรุงหรือทำให้เกิดความชัดเจนมากขึ้นมี 3 เรื่อง คือ เรื่องแรกเนื้อหาสาระของแผนชุมชน เรื่องที่สองความชัดเจนของประเภทแผนงาน/โครงการ เรื่องที่สามวิสัยทัศน์ของจังหวัด

เรื่องแรก : แผนชุมชน ขอให้ช่วยคิดว่าแผนชุมชน ควรมึลักษณะที่ชุมชนช่วยคิดช่วยกันกำหนดว่าอีก 5 ปีข้างหน้ารายได้ของเขาจะมาจากอาชีพลักษณะไหน หากเป็นระดับประเทศจะมีกำหนดว่าอาชีพจะมาจากไหน บริษัทจะมีการกำหนดว่ารายได้จะมาจากไหนซึ่งเรียกว่า Market position หรือตำแหน่งทางการตลาดสำคัญมาก อยากให้ขีดเส้นใต้คำว่า Market หมายถึงไม่ต้องมาให้กำหนดตำแหน่งนอกกรอบของการตลาด การกำหนดตำแหน่งว่าเราจะมีอาชีพอะไร ต้องดูว่ามันไม่มากเกินความพอดี เช่นทำอะไรทำดีแล้วทุกคนทำตามหมดก็ล้มตลาด เพราะไม่ได้คำนึงถึงตลาด การกำหนดตำแหน่งอยากให้ชุมชนกำหนดตามศักยภาพ คำนี้ก็ขอให้ขีดเส้นใต้ศักยภาพของชุมชนเอง บางชุมชนไม่มีอะไรมีแต่แรงงาน จะกำหนดตำแหน่งเป็นผลิตภัณฑ์ชุมชน หรือวิสาหกิจชุมชนได้ เพราะมีแรงงาน บางชุมชนมีความปรารถนาอยากจะมีชื่อเสียงในบางเรื่อง เช่น การผลิตผลไม้ที่มีคุณภาพดีที่สุดในนั้นคือตำแหน่งในการตลาดของเขาว่าเขาจะทำผลไม้ประเภทเดียวหรือหลายประเภทเขาจะดูแลคุณภาพอย่างไร แต่ไม่ใช่ทุกชุมชนทำผลไม้อย่างนั้นหมด เช่น ปากช่องอาจจะเป็นสวนผสม ต้องดูตามศักยภาพของเขาและอยู่ในกรอบของการตลาด ความเสี่ยงจะลดลง การผลิตบางตัวรายได้ดี บางตัวรายได้ไม่ดี สับเปลี่ยนหมุนเวียนไป

คำว่า Market position คือตำแหน่งที่อยู่ภายใต้ตลาดไม่ใช่ผลิตแล้วบอกให้คนอื่นมาซื้อแต่เป็นการผลิตแล้วเห็นทางที่จะจำหน่าย ผลิตแล้วมีจุดเด่นในสินค้า เพราะฉะนั้นอยากเห็นทุกชุมชนมีการกำหนดตำแหน่งว่า รายได้ของชุมชนจะมาจากอาชีพอะไรในอีก 5-10 ปี ถ้ามว่าทำไมจะต้องมีอย่างนี้ ต้องเรียนว่า จากการที่ได้ทบทวนแผนชุมชนที่มีอยู่เป็นแผนชุมชนที่บอกปัญหาบ้าง พูดถึงความจำเป็นขั้นพื้นฐานบ้าง หรือเป็นแผนในแง่ของการดำรงชีวิต ลดรายจ่ายพุ่มเพื่อ ไม่ค่อยมีการช่วยกันคิดว่าหมู่บ้านเราจะมีรายได้มาจากไหน คนจะเหลือก็คน ก็คนจะออกไป ก็คนจะกลับมา และถ้ามีคนแค่นี้ มีผืนดินอย่างนี้จะทำอะไรกันดี ไม่คิดถึงศักยภาพของตนเอง คิดแต่ใครทำอะไรดีก็ทำตาม จึงกลายเป็นว่า ลักษณะของแผนเหล่านั้นจะไปเน้นที่ลดรายจ่าย ซึ่งไม่ได้เสียหาย ไม่ได้บอกให้เปลี่ยนแต่อยากให้เพิ่ม จะมีหนึ่งอาชีพ สองอาชีพหรือสามอาชีพไม่ต่างกัน แต่จุดสำคัญคือแผนชุมชน

เปรียบเทียบเหมือนหนึ่งแผนที่ลายแทงกำกับการทำงานของทุกส่วนราชการในทิศทางที่ตรงกันทุกกรม กรมไหนจะลงไปทำงานก็ต้องดูแผนที่อันนี้ก่อน เช่น แผนชุมชนของเขาบอกว่า เขาไม่สนใจ การเกษตร กระทรวงเกษตรอย่าไปยุ่งกับเขา จะเป็นหัตถกรรม เป็นการท่องเที่ยว เป็นอุตสาหกรรม ก็ได้ หรือการค้าพาณิชย์หรือบริการ ที่ผ่านมายังไม่มีแผนชุมชนที่กำหนดตำแหน่งอย่างนี้ กระทรวง เกษตรก็เข้าไปถ้าเขาอยากไป ซึ่งไม่ได้ไปสนับสนุนให้ตำแหน่งของชุมชนสมจริงสมจัง ที่อยากจะทำ ตรงนี้คือเพื่อให้เป็นแผนที่ในการทำงาน เพื่อนำความรู้ไปให้คนที่อยากรู้ ขณะนี้ส่วนราชการ มีหลักสูตรอะไรก็ไปเรียกชุมชนมาอบรม แต่ไม่รู้ว่ามีอยู่ในผังอาชีพของชุมชนนั้นหรือเปล่า อบรม มากก็มีความรู้ใน 100 อาชีพ ในที่สุดก็ไม่รู้เลย และไม่สามารถนำความรู้ให้วิ่งไปเหมือนท่อน้ำไปสู่ผู้ใช้ ที่ถูกต้องได้ น้ำเหมือนทรัพยากรของรัฐก็เสียเปล่า เงินนั้นเป็นงบประมาณของแผ่นดินก็สูญเปล่า หลักสูตรนั้นแทนที่จะไปสู่คนที่ต้องการ เหมือนกับไม่ได้ไปสู่คนที่กระหายน้ำ แต่ไปสู่คนที่อิ่มแล้ว

ประโยชน์ประการที่ 2 ที่ให้ชุมชนกำหนดตำแหน่งของชุมชน จะกำหนดกี่อาชีพก็ได้เพื่อ เป็นแผนที่เป็นลายแทงให้ในการทำงานของทุกคนร่วมกัน เพื่อจะเอาความรู้เข้าไปใส่ เช่น ถ้าชุมชน ชอบเป็นวนเกษตร และมีความรู้ว่าด้วยต้นไม้จะจัดชั้นอย่างไรจึงจะเป็นระบบนิเวศ และถามว่า วนเกษตรมีรายได้เก็บกินชั่วลูกชั่วหลานหรือไม่ ตอบว่ามีและยั่งยืนด้วย เพราะฉะนั้นทำได้ แต่ไม่ใช่ ทุกชุมชนทำแบบนี้ ต้องดูดิน ลักษณะพื้นที่น้ำท่วมหรือไม่ ภูมิปัญญาพื้นที่เขารู้ว่าพื้นที่ตรงนี้ทำอะไร ได้ทำอะไรไม่ได้ หรือกลุ่มพื้นที่ที่จะมีจุดเด่นในความเป็นเกษตรธรรมชาติ อย่างนี้ต้องเอาความรู้เรื่อง เกษตรธรรมชาติไปใส่ แล้วทุกสิ่งทุกอย่างก็เป็นเกษตรธรรมชาติ จนกระทั่งมีหย่อ ทรายสินค้า มีการ รับรองว่าหมู่บ้านนี้เป็นเกษตรธรรมชาติ หรืออยากจะทำแบบคงแร่ธาตุในข้าวไว้ก็หาความรู้ เทคโนโลยีเข้าไปช่วย ถ้านำเทคโนโลยีเรื่องสีข้าวไปอบรมกับผู้เลี้ยงสัตว์ก็ไม่มีประโยชน์ ดังนั้นใน 80,000 ชุมชนมีเป็นหมื่นๆ อาชีพ หากเราจับคู่กัน สลับกันดี ๆ จะเป็นตลาดซึ่งกันและกัน หากมีการ ซื้อขายแลกเปลี่ยนกัน จะเป็นการพัฒนาเศรษฐกิจภายใต้ระบบตลาด เพราะฉะนั้นจึงอยากขอให้ **เติม เรื่องตลาดให้ชัด** มิฉะนั้นจะเป็นการพัฒนาเศรษฐกิจนอกตลาด เมื่อมีของเหลือก็ให้รัฐบาลมาซื้อ แล้วก็ไม่รู้จะทำอะไร ซื้อเสียงก็ไม่มีเพราะไม่มีของที่มีคุณภาพของทุกอย่างละกันหมด ถ้าต้องการ มีภูมิทัศน์ที่สวยงาม มีวนเกษตรดี ๆ ไปดูที่จังหวัดเลย ก็ต้องมีชุมชนที่มีลักษณะอย่างนั้น หรือว่า ขอนแก่นมีความสามารถในเชิงปศุสัตว์ เราก็มองทางปศุสัตว์ได้ ศักยภาพสำคัญ และความตั้งใจ ที่อยากจะเป็นก็สำคัญ จึงเป็นเรื่องที่ขอปรับปรุง รอบนี้มีเวลาพอสมควรเพราะเป็นการต่อยอดจาก ปี 2550 แผนชุมชนเก่ามีอยู่แล้วนำมาต่อยอดเรื่องตำแหน่งทางการตลาดให้ชัด

เรื่องที่สอง : ที่อยากจะปรับปรุงคือกรอบแผนงาน 5 ด้านให้ชัดเจนขึ้น ซึ่ง สศช. จะชี้แจงในรายละเอียดแต่ละแผนงานต่อไป เรื่องที่อยากจะทำวันนี้คือเรื่องการสงเคราะห์ มีการ สงเคราะห์โดยงบประมาณแผ่นดินหลายหน่วยงาน เจตนาในแผนงานนี้คือในชนบทระบบครอบครัว เสื่อมกำลังลง อ่อนแอลงไปตามลำดับ เพราะว่ามีผู้โยกย้ายออกไปเหลือไว้แต่คนแก่ บางทีก็ได้รับ มอบหมายให้เลี้ยงดูแลเด็กเล็ก ๆ เป็นครอบครัวอ่อนแอ ชุมชนจะทำหน้าที่เสริมความเข้มแข็งของ ครอบครัวอ่อนแอได้อย่างไร ไม่ใช่การสงเคราะห์ผู้สูงอายุ **แผนนี้เป็น การสงเคราะห์โดยบทบาท ของชุมชนที่ต่อครอบครัว** ที่อ่อนแอเนื่องจากปัญหาทางเศรษฐกิจและสังคม เป็นครอบครัวที่ถูก

ทอดทิ้ง หรือเป็นครอบครัวที่มีภาระสูง ชุมชนจะช่วยดูแลไหม ถ้าชุมชนไม่ประสงค์จะช่วยดูแลก็อย่าไปบังคับ NGO เชื่อว่าชุมชนที่เข้มแข็งจะแบ่งปันกันและดูแลครอบครัวที่อ่อนแอ งานนี้จะเป็นการพิสูจน์ ว่าชุมชนเข้มแข็งหรือเปล่า

อีกเรื่องหนึ่งที่ยากทำความเข้าใจคือเรื่องเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งจะเปลี่ยนเป็นการพัฒนาอาชีพที่ตั้งอยู่บนความมีเหตุมีผล มีความรู้ รู้ว่าชุมชนจะมีอาชีพอะไรที่ทำรายได้ให้กับสมาชิกในชุมชนใน 5 ปีข้างหน้า สัก 2-3 อาชีพ ให้ชุมชนเข้าใจตลาด นายอำเภออาจจะต้องทำงานหนักหน่อย ต้องดูว่าในแผนชุมชนมีการกำหนดอาชีพซ้ำกันหมดหรือเปล่า ถ้าซ้ำกันหมดให้นำมาพูดคุยกันก่อน ใครจะฉีกไปทางไหน ในทางเศรษฐกิจยังมีอาชีพหลากหลายจะเกี่ยวพันซึ่งกันและกัน ตลาดจะยิ่งใหญ่ขึ้นๆ บางจังหวัดบอกชุมชนทำเสาชิม อีกชุมชนทำอิฐอย่างนี้ไปรอด อาชีพมีมากมายเป็นหมื่นอาชีพ มีทั้งอาชีพนอกจากเชิงเดี่ยว อาจเป็นอาชีพผสมผสาน และมีคุณภาพระดับต่างๆ หรือหลายๆ ชุมชนมาช่วยกันร่วมมือกันทำอาชีพตั้งแต่ต้นจนถึงผลผลิตออกขายเป็นการช่วยกันคิด เราก็สนับสนุนได้ เช่น อาชีพเกษตรอินทรีย์ จะมาครบชุดเลยทั้งเงินและความรู้ ตรงนี้จังหวัดต้องจัดการเป็นภารกิจที่จังหวัดต้องช่วย สรุปแล้วในจังหวัดของท่านจะมีกี่อาชีพ มีมหาวิทยาลัย มีคนมีความรู้ มีเงิน เราจะทำงานกับเขาอย่างไร บางอย่างก็เป็นเรื่องที่ไม่ต้องมีเงิน บางอย่างก็ต้องมีเงิน งบประมาณศาสตร์อยู่ดีมีสุขอย่ามองว่าเป็นแหล่งเงิน งบประมาณอยู่ดีมีสุขเป็นงบส่วนน้อยของจังหวัด บางจังหวัดบอกว่าเป็นเพียง 3% ของงบทั้งจังหวัด เราจึงควรใช้งบอยู่ดีมีสุขนี้ไปเป็นจุดเชื่อมโยงงานของเราให้เข้ากันได้ได้อย่างไร

เรื่องที่สาม : วิสัยทัศน์จังหวัด จังหวัดดำเนินงานมา 5-6 เดือน เราอยากเห็นวิสัยทัศน์ในเรื่องเดียว คือ เรื่องประสิทธิภาพว่าจะใช้เงินอยู่ดีมีสุขให้มีประสิทธิภาพเพิ่มขึ้นได้อย่างไร ซึ่งในทางวิชาการจะต้องมาจากการที่เราประเมินผลแล้วพบว่ายังไม่มีความมีประสิทธิภาพเต็มที่ด้วยเหตุผลใด ที่ท่านทั้งหลายรายงานมาก็มีเหตุผลมากมาย อย่างเช่นความไม่ยั่งยืนทำให้ไม่มีความมีประสิทธิภาพ เราอยากเห็นวิสัยทัศน์ของจังหวัดว่า จะทำให้เกิดความยั่งยืนได้อย่างไร จากตัวอย่างของปัญหาที่จังหวัดต่างๆ รายงานในช่วงที่ดำเนินการมา 5-6 เดือน ท่านเห็นปัญหาว่าไม่มีความมีประสิทธิภาพเพราะขาดการเชื่อมโยงอยากเห็นวิสัยทัศน์ของท่านจะทำให้ปัญหานี้มันลดลงทำให้เกิดความเชื่อมโยงได้อย่างไร หรือหากท่านบอกว่า ยังมีโครงการที่ไม่ส่ง ผลโดยตรงต่อการลดรายจ่ายเพิ่มรายได้ สิ่งเหล่านี้ที่ต้องการวิสัยทัศน์ในการขับเคลื่อนเพื่อลดปัญหาดังกล่าว และยิ่งถ้าท่านตั้งเป้าหมายได้ เมื่ออ่านวิสัยทัศน์แล้วเห็นว่าท่านได้ผ่านการคิดมาแล้ว ผ่านการสรุปบทเรียนมาแล้ว เพราะฉะนั้นจึงเป็นวิสัยทัศน์เฉพาะเรื่องประสิทธิภาพของยุทธศาสตร์อยู่ดีมีสุข ไม่ใช่วิสัยทัศน์ของประเทศไทย เป็นวิสัยทัศน์ของประสิทธิภาพที่เราทำมา 5 เดือนแล้วเราเห็นเรื่องเหล่านี้ไม่มีความประสิทธิภาพ และไม่ได้จำกัดว่าจะมีเฉพาะ 3 เรื่องนี้เท่านั้น เพราะแต่ละจังหวัดจะมีไม่เท่ากัน บางจังหวัดอาจมีรายการยาวกว่าบางจังหวัด ไม่ได้ให้คะแนนว่ามีกี่เรื่อง แต่ที่จะยกย่องชมเชย คือแต่ละเรื่องมีวิธีคิดจะทำให้ดีขึ้นอย่างไร จะใช้วิธีอย่างไรทำให้ดีขึ้น นี่คือนิยามวิสัยทัศน์จากการทำงานที่ผ่านมาแล้วจะปรับปรุงประสิทธิภาพให้ดีขึ้นได้อย่างไร

มีการวิตกกังวลมากกว่า ยุทธศาสตร์อยู่ดีมีสุขเป็นนโยบายของรัฐบาลนี้ รัฐบาลใหม่มาก็อาจไม่สานต่อ ผมไม่อยากจะให้ท่านยึดติดที่ชื่อยุทธศาสตร์ แต่อยากให้ท่านมองย้อนไปถึงประสบการณ์การพัฒนาของประเทศไทย ซึ่งเรื่องนี้กระทรวงมหาดไทยเกี่ยวข้องโดยตรงเพราะเป็นกระทรวงที่มีขอบข่ายทั่วประเทศ ดังนั้นชื่อยุทธศาสตร์ไม่สำคัญ สำคัญที่การพัฒนาประเทศทุกประเทศต้องมีการพัฒนาชนบท การพัฒนาชนบทของประเทศไทยเริ่มตั้งแต่ก่อนมีการตั้งกรมพัฒนาชุมชน เพราะฉะนั้น การพัฒนาชุมชนไม่เคยหยุด และชุมชนเป็นหัวใจของการพัฒนาชนบทมาโดยตลอด ไม่เคยมีการเปลี่ยนแปลง จะมีบ้างก็เพียงเรียกชื่อให้แตกต่างกันไป แต่วิธีการแนวทางเท่านั้นที่ได้รับการพัฒนาขึ้นมาเรื่อยๆ จากเดิมที่เราไปสอนผู้ใหญ่ลี้ลี้กลองประชุม โครงการเงินผัน โครงการสร้างงานในชนบท มาเรื่อยจนถึงกองทุนหมู่บ้าน การต่อสู้เพื่อเอาชนะความยากจน คือการพัฒนาชนบทและชุมชนเป็นหัวใจสำคัญของการพัฒนา ที่แล้ววามีการให้น้ำหนักไม่เหมือนกันเท่านั้นเอง สมัยท่านนายก คึกฤทธิ์ฯ ให้น้ำหนักที่ชนบทสามารถตัดสินใจที่จะไปใช้เพื่อการทำงาน นั่นคือ เงินผัน กองทุนหมู่บ้านก็คือให้ชนบทให้ชุมชนซึ่งจะไปใช้เรื่องอะไรก็แล้วแต่ ส่วนอื่นๆ เป็นเรื่องที่ให้ตามความต้องการ ระยะหลังๆ เริ่มให้ตามความต้องการซึ่งมีมากเหลือเกิน ก็จำกัดความต้องการมาเป็น จปฐ. พอระยะหลังๆ เป็นเอื้ออาทร แต่ยุทธศาสตร์อยู่ดีมีสุขให้ความสำคัญกับเรื่องเศรษฐกิจ ซึ่งถึงเวลาแล้วที่ต้องเอาเรื่องเศรษฐกิจเข้ามา เพราะไม่ใช่เรื่องที่ชนบทต้องคอยรับเงิน-แจกเงินผัน แต่ควรเริ่มให้คนในชนบทหรือชุมชนในชนบทเริ่มคิดว่า จากนี้เป็นต้นไปอาชีพและรายได้ของตนเองจะเป็นอย่างไร นี่คือนโยบายนี้ ลักษณะงานแบบนี้รัฐบาลไหนๆก็ต้องคิดไม่เช่นนั้น ประชาชนจะไม่มีรายได้ ไม่มีอาชีพ ต่างกันแค่ชื่อแต่หัวใจไม่เปลี่ยนคือการเอาทรัพยากรไปพัฒนาชุมชน ตั้งแต่ปี 2518-2550 รัฐบาลทุกชุดก็พัฒนาชุมชนมาตลอด เพียงแต่เรียกชื่อไม่เหมือนกันแต่ใช้ชุมชนเป็นฐาน เงินไปใส่ชุมชนเรียกชื่อต่างๆ และมหาดไทยมีบทบาทมาตลอด มากน้อยแตกต่างกันไป แต่รัฐบาลชุดนี้เรียกว่า "ยุทธศาสตร์อยู่ดีมีสุข" ต้องการแสดงคำว่า "อยู่ดี" ซึ่งต้องอยู่ด้วยตัวเองจึงเป็นที่มาของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ชุมชนต้องช่วยกันคิดว่าจะอยู่ดีร่วมกันอย่างไร คนอื่นเข้าไปสนับสนุนเท่านั้น ยุทธศาสตร์อยู่ดีมีสุขนี้ ออกแบบให้มหาดไทยเป็นแกนนำทุกขั้นตอน เพราะฉะนั้น ในการบริหารจัดการมหาดไทยจึงมีบทบาทหลัก และยุทธศาสตร์นี้เน้นเชิงเศรษฐกิจนอกเหนือจากการเอื้ออาทรที่หน้าจะเป็นส่วนน้อยและน้อยลงตามลำดับ เพื่อให้ชุมชนพึ่งตนเองได้มากขึ้น

โดยสรุปในปี 2551 เราจะปรับปรุงใน 3 เรื่อง ได้แก่ เรื่องที่หนึ่ง ปรับปรุงเนื้อหาสาระของแผนชุมชนให้มีตำแหน่งทางการตลาด (Market position) ของชุมชน เท่าที่จะมีได้ และคิดว่าหลายชุมชนมี เขามีความไฝ่ฝันที่จะเป็น เรื่องที่สอง กรอบ 5 แผนงานยังคงอยู่แต่ สศช. จะปรับให้ชัดเจนขึ้น เรื่องที่สาม วิสัยทัศน์ของจังหวัด เป็นเรื่องใหม่ว่าจังหวัดจะมีวิสัยทัศน์ในการบริหารจัดการให้มีประสิทธิภาพได้อย่างไร